

QON TOMIR KASALLIKLARIDA QO‘LLANILADIGAN TABIIY VA SINTETIK DORI VOSITALARNING AHAMIYATI

Karimova Kamolaxon Akmaljon qizi

Tibbiyot fakulteti davolash ishi yo‘nalishi 2-bosqich talabasi

ilmiy rahbar Amanbayeva Sanobar Sirojiddinovna

Tibbiy va biologik kimyo kafedrası o‘qituvchisi

Qo‘qon Universiteti Andijon filiali. Andijon.

Annotatsiya: Ushbu maqolada yurak-qon tomir kasalliklarida qo‘llaniladigan tabiiy va sintetik dori vositalarining ahamiyati ko‘rib chiqiladi. Tabiiy dorilarning organizmga yumshoq ta’siri va uzoq muddatli foydasi tahlil qilinib, sintetik dorilarning tezkor va aniq terapevtik ta’siri bilan solishtiriladi. Shuningdek, turli dori guruhlarining ta’sir mexanizmlari va qo‘llanilish sohalari haqida ilmiy adabiyotlar tahlili asosida ma’lumot beriladi. Maqolada tabiiy va sintetik dorilarning afzalliklari, kamchiliklari hamda ularning birgalikda qo‘llash imkoniyatlari keng yoritilib o‘tiladi.

Kalit so‘zlar: Qon tomir kasalliklari, tabiiy dori vositalari, suniy dori vositalari, farmakologiya, gipertenziya, gipotenziya.

KIRISH QISM

Hozirgi davrda global muammoga aylangan qon-tomir kasalliklari dunyo miqyosida eng keng tarqalgan va o‘limga sabab bo‘luvchi kasalliklar guruhiga kiradi. Yurak ishemik kasalligi, gipertenziya (arterial qon bosimning oshishi), ateroskleroz(qon tomirlar devorining qalinlashuvi) va tromboz(qon tomir ichida qon quyqashi) kabi patologiyalar inson salomatligiga jiddiy tahdid soladi. Ushbu kasalliklarni davolashda va oldini olishda tabiiy hamda sintetik dori vositalari qo‘llanilishi juda muhim hisoblanadi.

Tabiiy dori vositalari o‘simliklar va hayvon mahsulotlaridan olinib, organizmga yumshoq ta’sir ko‘rsatadi hamda uzoq muddatda ijobiy natija beradi. Sintetik dorilar esa aniq dozalangan bo‘lib, kasallikni tezkor nazorat qilish imkonini beradi. Ibn Sino o‘zining “Tib qonunlari” asarida yurak va qon-tomir kasalliklarini davolashda tabiiy dorilarning ahamiyatini alohida ta’kidlab, sarimsoq, itburun va zanjabilning qon aylanishini yaxshilovchi xususiyatlarini yozib qoldirgan [1].

ASOSIY QISM

1. Qon-tomir kasalliklarida dori vositalarining roli

Qon-tomir kasalliklari dunyo bo‘ylab eng keng tarqalgan kasalliklar qatoriga kiradi va ko‘plab hollarda yurak ishemik kasalligi, gipertenziya, ateroskleroz va tromboz kabi patologiyalarga olib keladi. Ushbu kasalliklarni davolashda va oldini olishda farmakologik terapiyaning ahamiyati juda katta. Dori vositalari quyidagi asosiy yo‘nalishlarda qo‘llaniladi:

- Arterial bosimni tartibga solish – gipertenziya va yurak yetishmovchiligini nazorat qilish;
- Qonni suyultirish va trombozning oldini olish – insult va miokard infarkti xavfini kamaytirish;
- Lipid almashinuvini tartibga solish – ateroskleroz rivojlanishini oldini olish;
- Antioksidant va yallig‘lanishga qarshi ta’sir ko‘rsatish – qon tomir devorlarini mustahkamlash va elastikligini oshirish.

Tabiiy va sintetik dori vositalari ushbu yo‘nalishlarning har birida o‘z o‘rniga ega bo‘lib, ko‘pincha kompleks terapiya doirasida birgalikda qo‘llaniladi.

2. Tabiiy dori vositalari va ularning ahamiyati

Tabiiy dori vositalari o‘simlik, mineral yoki hayvon mahsulotlari asosida tayyorlanadi va organizmga yumshoq ta’sir qiladi. Ularning asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat:

- Nojo‘ya ta’sirlarning kamligi – tabiiy moddalar organizmga mos bo‘lgani sababli salbiy ta’sirlar kam uchraydi;
- Uzoq muddatli profilaktik samaradorlik – doimiy qabul qilinganda yurak-qon tomir tizimini mustahkamlaydi;
- Biologik moslik – inson organizmiga tabiiy yo‘l bilan singish xususiyatiga ega.

2.1. Yurak va qon-tomir tizimiga foydali o‘simliklar

1. Sarimsoq (*Allium sativum*) – tarkibidagi alitsin moddasi qon bosimini pasaytiradi, xolesterin miqdorini kamaytiradi va qon tomirlarni kengaytiradi [1]. Ibn Sino ham sarimsoq yurak faoliyatini yaxshilovchi dorivor o‘simliklardan biri ekanligini ta’kidlagan [2].

2. Itburun (*Rosa canina*) – tarkibidagi C vitamini va flavonoidlar qon tomir devorlarini mustahkamlab, ateroskleroz rivojlanishini oldini oladi [3].

3. Ginkgo biloba – qon aylanishini yaxshilaydi, periferik qon tomirlarni kengaytiradi va tromboz xavfini kamaytiradi [4]. Ushbu o‘simlikdan olingan ekstraktlar insultdan keyingi reabilitatsiyada ham qo‘llaniladi.

2.2. Hayvon mahsulotlari asosidagi dorilar

1. Baliq yog‘i (Omega-3 yog‘ kislotalari) – yurak ritmini tartibga solib, qondagi lipidlar miqdorini kamaytiradi, tromblarning oldini oladi [5]. Omega-3’ning muntazam iste’moli yurak-qon tomir kasalliklaridan himoya qilishda samarali hisoblanadi.

2. Mumiyo – organizmdagi metabolizm jarayonlarini yaxshilaydi, qon bosimini normallashtirishga yordam beradi va immunitetni mustahkamlovchi ta’sirga ega [6].

3. Sintetik dori vositalari va ularning o‘rni

Sintetik dori vositalari aniq dozalanishi, tezkor ta’siri va klinik jihatdan isbotlangan samaradorligi tufayli keng qo‘llaniladi. Ular turli guruhlariga bo‘linadi:

3.1. Antigipertenziv dorilar

- Beta-blokatorlar (Metoprolol, Atenolol) – yurak urish chastotasini kamaytiradi, yurakning kislorodga bo‘lgan ehtiyojini pasaytiradi va arterial bosimni me’yorlashtiradi [7].

- Kalsiy kanallari blokerlari (Amlodipin, Nifedipin) – qon tomirlarni kengaytirib, arterial bosimni tushiradi [8].

3.2. Antikoagulyantlar va antitrombotsit dorilar

- Aspirin – trombotsitlarning agregatsiyasini kamaytirib, yurak xurujlari va insult xavfini pasaytiradi [9].
- Varfarin va Heparin – qonni ivish jarayoniga ta’sir qilib, trombozning oldini oladi [10].

3.3. Lipid almashinuvi regulyatorlari

- Statinlar (Atorvastatin, Simvastatin) – jigarda xolesterin sintezini kamaytirib, ateroskleroz rivojlanishining oldini oladi [11].

4. Tabiiy va sintetik dorilarni taqqoslash

Tabiiy va sintetik dorilar yurak-qon tomir kasalliklarini davolashda muhim rol o‘ynaydi. Tabiiy dorilar (sarimsoq, itburun, omega-3) yumshoq ta’sirga ega bo‘lib, uzoq muddatda samarali va nojo‘ya ta’sirlari kam. Ular asosan profilaktika uchun ishlatiladi. Sintetik dorilar (beta-blokatorlar, aspirin, statinlar) aniq dozaga ega bo‘lib, tezkor terapevtik ta’sir ko‘rsatadi va shoshilinch holatlarda qo‘llaniladi.

Tabiiy dorilar organizmga mos, ammo ta’sir qilish tezligi past. Sintetik dorilar esa samarali, biroq nojo‘ya ta’sirlarga ega bo‘lishi mumkin. Shuning uchun ularni birgalikda qo‘llash yurak-qon tomir kasalliklarini oldini olish va davolashda samarali hisoblanadi.

Xulosa: Shunday qilib, qon-tomir kasalliklarini davolashda tabiiy va sintetik dori vositalari bir-birini to‘ldiruvchi ahamiyatga ega. Tabiiy dorilar organizmga yumshoq ta’sir ko‘rsatib, uzoq muddatda foyda berish hususiyatga ega, sintetik dorilar esa tezkor va aniq ta’sir kuchiga ega. Ibn Sino asarlarida yurak va qon aylanish tizimi kasalliklarini tabiiy vositalar bilan davolashning samaradorligi ta’kidlangan bo‘lsa, zamonaviy tibbiyot sintetik dorilarning samaradorligini tasdiqlagan. Eng yaxshi natijalarga erishish uchun individual davolash rejasi ishlab chiqilishi va tabiiy hamda sintetik dorilar shifokor nazoratida birgalikda qo‘llanilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YHATI:

1. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (WHO). Cardiovascular Disease Prevention Guidelines. 2023.
2. Ibn Sino. “Tib qonunlari” (Canon of Medicine). Toshkent: Fan nashriyoti, 1992.
3. E. B. Grigor’eva, A. V. Karpov. “Fitoterapiya v lechenii serdechno-sosudistyx zabolevaniy”. Moskva: Meditsina, 2018.
4. Smith J., Brown K. “Herbal Medicine for Cardiovascular Health”. Oxford University Press, 2019.
5. Mozaffarian D., Wu J. H. “Omega-3 Fatty Acids and Cardiovascular Disease”. New England Journal of Medicine, 2020.
6. Qodirov U., Saidov A. “Mumiyo va uning organizmga ta’siri”. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2017.

7. James P. A., Oparil S. “Evidence-Based Guideline for the Management of High Blood Pressure in Adults”. JAMA, 2014.
8. Zanchetti A., Mancia G. “Calcium Channel Blockers in Hypertension Therapy”. European Heart Journal, 2021.
9. Patrono C., Rocca B. “Aspirin in the Prevention of Cardiovascular Disease”. Circulation Research, 2019.
10. Hirsh J., Fuster V. “Anticoagulant Therapy: Heparin and Warfarin”. Journal of the American College of Cardiology, 2020.
11. Grundy S. M., Stone N. J. “Statins for Lipid Management: Current Recommendations”. Circulation, 2018.